

HALKIN KORUMA OLGUSUNA TEPKİ VE/VEYA KATKISININ BELİRLENMESİ KONUSUNDA KÜLTÜR BAKANLIĞI DENEYİMİ: YENİ FOÇA'DA ANKET ÇALIŞMASI VE SONUÇLARI¹

Gül ASATEKİN
Zeynep EREN

GENEL

1. Bu yazı Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Koruma Planlaması Şubesi'nin Yeni Foça'da gerçekleştirdiği saptama-belgeleme ve koruma geliştirme plan kararları verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Söz konusu çalışma İller Bankası'nce hazırlanan Yeni Foça İmar Planına temel olmak üzere Y.Mim.Rest.Uzm.Emre Madran, Y.Mim.Rest.Uzm.Gül Asatekin, Etnolog Zeynep Eren, Arkeolog Hayriümmisa Kocabıyıkoglu, Arkeolog Ali Zafer Çakmakçı tarafından sürdürülmektedir.

Yazarlar bu yazının hazırlanmasında teşvik ve desteğini kendilerinden esirgemeyen Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdür Yardımcısı Y.Mim.Rest.Uzm.Emre Madran'a teşekkürü bir borç bilirler.

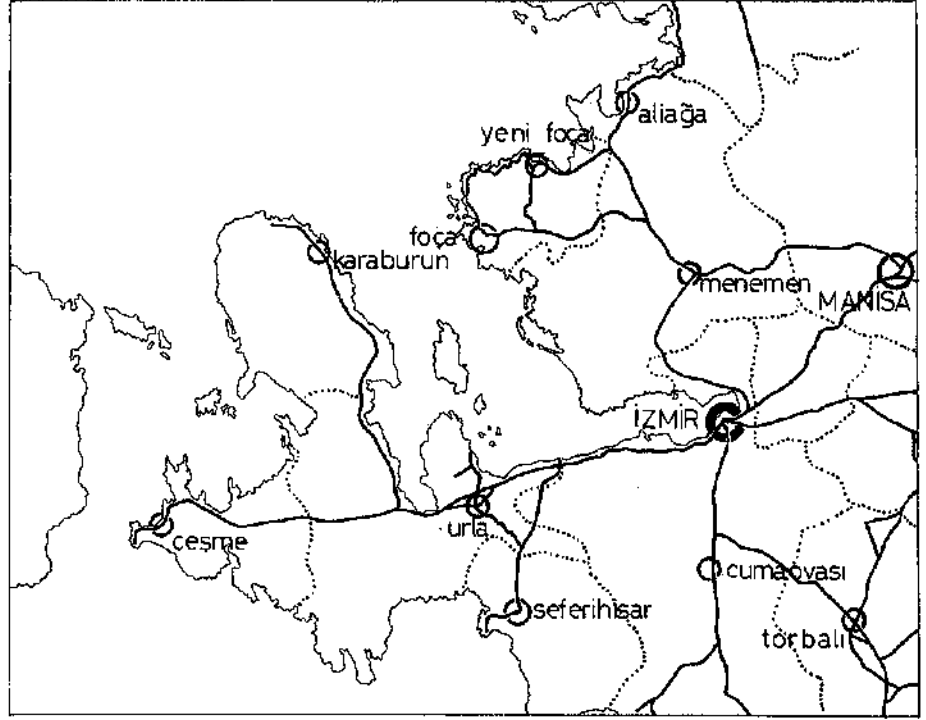
İzmir iline bağlı Yeni Foça bucağı, kuzeyde önemli bir Roma Devri yerleşmesi olan Kyme, güneyde de arkeolojik, doğal ve kentsel doku özellikleri yönünden çok önemli bir kent olan Eski Foça arasında yer alan bir sahil yerleşmesidir. (Şekil 1,2)

Merkez bucak nüfusu 1975 yılı sayımına göre 4821 olmakla birlikte yazın bu nüfus çevreden, özellikle İzmir'den gelenlerle çok daha artmaktadır, fakat bu artışın sayısal dökümü ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Özellikle iç turizm girdisinin giderek önem kazanması nedeniyle bu çevrede yeni yapılanma hızlanmış; bunların belirli bir plan çerçevesinde gelişmesi, bu süreç içinde yöresel konut dokusunun ve giderek yok olmasının önlenmesi amacıyla hazırlanan imar planında koruma konusu özellikle ağırlık kazanmıştır.

Bu konuda öncelikle Eski Foça ilçesi ele alınmış, İller Bankası ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü elemanları birlikte çalışarak korumaya yönelik karar ve önlemler getiren bir imar planı hazırlamışlardır.

Yeni Foça bucağı da, Eski Foça kadar olmamakla birlikte, turizmin neden olduğu baskılarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle, Yeni Foça için hazırlanacak imar planında da koruma kararlarının getirilmesi gerekli görülmüştür. Genel Müdürlüğümüz ve İller Bankası elemanları 1976 ve 1978 yaz aylarında burada gerekli inceleme ve analiz çalışmalarını yürütmüşlerdir.



Şekil 1. Yeni Foça'nın konumu



Şekil 2. Yeni Foça'nın genel görünümü

2. Foça kasabasında, 19.yüzyılın son çeyreği ile 20.yüzyılın başında oluşan kentsel doku ve çevre değerleri, kapalı sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle fazla bozulmadan günümüze kadar gelebilmiştir.

Foça ve Yeni Foça arasındaki kıyı bandı İzmir metropoliten alanının güneybatı turizm işlevine ayrılmıştır. Bu bölgede bozulmalar da başladığından, yapılan çalışmada klasik imar planlarına gerektirdiği araştırmalar dışında kentin yapısal durumu, çevredeki doğal değerler, yol, meydan, ağaç, vb. gibi dokuyu oluşturan özellikler saptanmış, yerleşmenin sorunları ve olanakları belirlenmiştir.

Sağlıklı bir kentleşmenin sağlanması, turizmin yönlendirilmesi ve değerlendirilmesi, doğal ve kültürel verilerin kullanılarak korunmalarının sağlanması amacıyla şu bilgiler derlenmiştir:

- A- 1/25000 ölçekli Foça -Yeni Foça kıyı bandı- analizler yapılarak ana plan kararları geliştirilmiştir.
- B- 1/5000 ölçekli kültürel arazi kullanımı-çalışma yapılan bölgede mekanların değer ve özellikleri belirlenerek 'sit' alanları saptanmıştır:
- a- Doğal Sit Bölgeleri: Birki Örtüsü ve silüet açısından korunmaları gerekli görülen alanlardır.
- b- Arkeolojik Sit Bölgeleri: Antik yerleşmenin yoğunluğuna ve bilinme derecelerine göre dört bölüme ayrılmıştır.
- c- Kentsel Sit Bölgeleri: İçerdiği sivil mimarlık örneklerinin yoğunluğuna göre deracelendirilerek yapılarma şartları belirlenmiştir.

Bu çalışmanın bir önemli yönü de koruma olgusuna halkın tepki ve/veya katkısının, kısaca eğiliminin ne olabileceğinin belirlenmesi amacıyla bir anket yapılmasıdır.²

Geleneksel imar planlarının yapımında kullanılan tipik sosyo-ekonomik ve demografik anketlerden farklı soruların yer aldığı bu araştırma genelde yapısal değişime çok fazla uğramamış, bozulmanın yeni yeni hızlandığı bir bölgede yaşayanların çevre bilincini ortaya koyduğu için ilginçtir.

YENİ FOÇA'DA ANKET UYGULAMASI

Çalışmanın temelini Yeni Foça'daki geleneksel konutlarda oturanlara uygulanan anket oluşturmaktadır. Bu anket, hem yapılara ilişkin bilgileri, hem kullanımların sosyal ve ekonomik yapısını, hem de bu kişilerin çevrelerine ve korunmaya yönelik tavır ve düşüncelerini saptamaya aracı olacak soruları içermektedir. Bu sorular, yedi başlık altında toplanmış, ayrıca anketörün kendi gözlemlerini açıklayacağı sekizinci bir bölüm ayrılmıştır. Bu yedi başlık şunlardır:

- . Yapının fiziksel özellikleri
- . Yapının konfor durumu
- . Konut-Aile ilişkileri
- . Yenileme-Koruma ilişkileri
- . Koruma bilinci
- . Yapım ve onarım gücü

Anket formunun bir örneği şekil 3'de görülmektedir.

Anket, kentteki geleneksel yapılardan %20 rastlantısal örnekleme yöntemiyle seçilen bir grupta uygulanmıştır. Bu grup 70 konutu kapsamış; ancak seçilen yapılardan dördü anket amacına uygun olmadığından uygulama dışı bırakılmış, anket sonuçları 66 konut üzerinden değerlendirilmiştir.

FİZİKSEL VERİLER

YENİ FOÇA'NIN ÇEVRESEL DEĞERLERİ VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Yeni Foça'nın büyük bir bölümü Rum mimarisini yansıtan, çok az bir bölümü ise Geç Osmanlı devri özelliklerini taşıyan yapılardan oluşmaktadır (Şekil 4,5,6).

Oldukça düzgün bir plana sahip olan kentin iki ana sokağı vardır. Yaklaşık 7-8 m. genişliğindeki bu sokakların özgün taş kaplaması yok olmuş, az bir bölümü de asfaltlanmıştır. Yan ve ara sokaklar oldukça dardır. Genişliği bazen 3m.'ye kadar inen bu sokakların iki yanında bitişik düzende genellikle iki, bazen de tek katlı, kesme veya sıralı moloz taştan yapılmış yığma yapılar sıralanmıştır (Şekil 7,8).

Profilli bir kornişten sonra başlayan çatı örtüsü, aslında alaturka kiremit olmakla birlikte çoğunluğu marsilya kiremite dönüştürülmüştür.

Evlerin cephe düzeni, konuma göre bazı değişiklikler göstermektedir: Yeni Foça'nın iki eski ticaret merkezi vardır. Bunlardan kentin kuzeyinde olanı bugün kısmen terk edilmiş, dükkânlar tamamen kapatılmış, bazıları konut ve/veya depo

<p>1. YAPININ FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ</p> <p>1.1. Yapının koruma durumu : Devresel (1), (2), (3) 1.2. Yapı Malzemesi : Kargir(), Ahşap Karas(), Diğen() 1.3. Kat Sayısı : 1 (), 1-2 (), 2'den fazla () 1.4. Yapısal Durum : İyi(), orta(), Fena(), Horaba() 1.5. Değişirlik : orjinal(), az değişmiş(), çok değişmiş() 1.6. Kullanma biçimi : Konut(), Konut-İşyeri(), İşyeri(), Petruk() 1.7. Evin yaşı nedir? :</p>																																		
<p>2. YAPININ KONFOR DURUMU</p> <p>2.1. Su : Var(), Yok() 2.2. Elektrik: Var(), Yok() 2.3. Oda sayısı: 2.4. İçerde Dışarda Müsterek Yok Tualet Banyo Mutfak 2.5. Evin konfor koşulları sizce yeterlidir? Evet(), Hayır()</p>																																		
<p>3. AİLE YAPISI</p> <p>3.1. Aile büyüklüğü 3.2. Ailenin aylık kazancı ve yan gelirleri 3.3. Ailenin demografik ve ekonomik durumu</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Yaşı</th> <th>Cinsiyet</th> <th>Ak. Dur.</th> <th>Eğitim</th> <th>Neslet</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> <td>-----</td> </tr> </tbody> </table>					Yaşı	Cinsiyet	Ak. Dur.	Eğitim	Neslet	1	-----	-----	-----	-----	2	-----	-----	-----	-----	3	-----	-----	-----	-----	4	-----	-----	-----	-----	5	-----	-----	-----	-----
Yaşı	Cinsiyet	Ak. Dur.	Eğitim	Neslet																														
1	-----	-----	-----	-----																														
2	-----	-----	-----	-----																														
3	-----	-----	-----	-----																														
4	-----	-----	-----	-----																														
5	-----	-----	-----	-----																														
<p>4. KOMUT-AİLE İLİŞKİLERİ</p> <p>4.1. Yapının mülkiyeti: ev sahibi(), kiraya verseniz TL kiracı(), ödediğiniz kira TL ücretsiz barınıyor () 4.2. Kaç yıldan beri bu evde oturuyorsunuz? 1-4(), 5-9(), 10-14(), 15-20(), 20+ () 4.3. Daha önce nerede oturuyordunuz? Aynı mahallede başka bir evde() Başka bir mahallede() Başka bir şehirde() 4.4. Foca'ya neden geldiniz? 4.5. Bu evi neden tercih ettiniz?</p>																																		
<p>5. YENİLEME-KORUMA İLİŞKİLERİ</p> <p>5.1. Çevrenizde sizi rahatsız eden şeyler nelerdir? 5.2. Evinizden memnunsunuz? Evet(), Hayır() 5.3. Neden memnun değilsiniz? 5.4. Memnun değilseniz nasıl bir evde oturmak istersiniz? Modern(), Geleneksel () 5.5. Eviniz size yetiyor mu? 5.6. Evinizin bütün bölümlerini kullanabiliyor musunuz? 5.7. Evinizden memnun değilseniz veya size yetmiyorsa ne yapmayı düşünüyorsunuz? onarıp kullanmak() ilave yapmak() satmak() kiraya verip başka bir eve çıkmak() Yıkıp yeniden yapmak() Kendi eliyle() Müteahhit eliyle() 5.8. Yenileme isteğinizi engelleyen nedenler var mıdır? Nelerdir?</p>																																		
<p>6. KORUMA BİLİNCİ</p> <p>6.1. Evinizi korumaya değer buluyormusunuz? Evet(), Hayır() 6.2. Yakın çevrenizde korunmasını gerekli gördüğünüz ev varmı? 6.3. Focanın en güzel yerleri hangileridir? 6.4. Kasaba birçok yeni bina yapılırsa? (Modern ve çok katlı) a. daha iyi olacağı() b. bugünkü güzelliğini ve rahatlığını kaybeder() c. beni ilgilendirmiyor() d. diğer</p>																																		
<p>7. YAPIM VE ONARIM GÜCÜ</p> <p>7.1. Yapının bakım ve onarımını sağlayacak maddi gücünüz varmı? evet(), hayır () 7.2. Daha az masraflı bir evde oturmak istersiniz? evet(), hayır () 7.3. Evinizi onarmak için devlet veya belediye size faizsiz ve uzun vadede bönnek üzere kredi verirse, tamir edip aynı evde oturmak istersiniz? 7.4. Yeni bir ev yapacak maddi gücünüz var mı?</p>																																		
<p>8. DİĞER GÖZLEMLER</p> <p>VAPININ ADRESİ ENYANTER NO</p>																																		

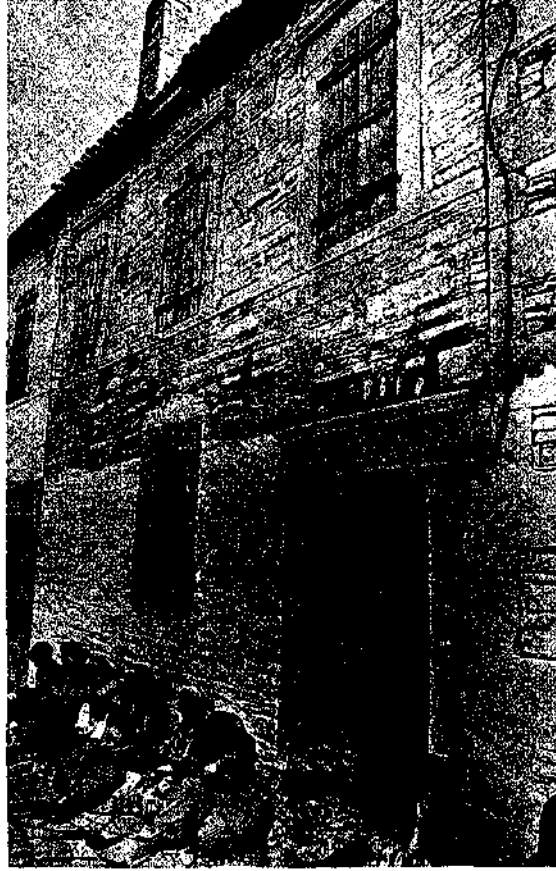


Şekil 4. Tipik bir Rum yapısı

haline dönüştürülmüştür. Kentin bugün de tüm canlılığı ile devam eden ikinci ve esas merkezi yerleşmenin hemen tam ortasında, birinci merkezin kuzeyinde yer alır (Şekil 9,10). Bu iki merkezdeki yapıların cephe ve plan düzeni yalnız konut olarak kullanılanlardan oldukça farklıdır. Bu yapılarda zemin katta dükkanlar yer almaktadır. Bunların pencere boyutları 175-200x200-250 cm. gibi oldukça büyük olup genellikle demir kepenklidirler. Tek bir kare -ya da kareye yakın dikdörtgenmekandan oluşan bu dükkanların giriş kapıları da ayrıdır. Bu yapıların büyük bir bölümü iki katlı olup, üst katlar konut işlevini bugün de sürdürmektedir. Bu katlarda pencere boyutları değişmekte, 100-120x200-230 cm. boyutlarına ulaşmaktadır. Sokak cephesinde genelde üst katta ikili veya üçlü pencere düzeni görülmektedir. Bugün kullanılmayan güneydeki ticaret merkezinde ise tek katlı yapılar yoğunlaşmaktadır (Şekil 11,12).

Kentteki konutlar genellikle iki katlıdır. Alt katta depo olduğu durumlarda bu mekanın ayrı bir giriş kapısı -ki boyutları ana girişten daha küçüktür ve taş lentolu süslemesiz kapılardır vardır. Bunların bir kısmının 70x90 cm. boyutlarında küçük pencereleri bulunur. Bu durumda ana giriş kapısı sokak kotundan 4-5 basamak daha yüksektir. Genellikle basık, bazen de yarım dairesel kemerli, oldukça görkemli bir kapı olarak düzenlenir. Kapı kanatları süslemeli ahşap kapılar olup camlıdırlar. Bu bölümlerinde de süslemeli demir parmaklıklar bulunur. Rum mimarisinin oldukça önemli bir etkisi olarak da kapının iki yanında profilli bir başlıkla biten sütunçeler görülmektedir. Bu özellikler zengin evi olarak tanımlanabilecek yapılarda görülmektedir. Daha basit evlerde ise düz taş lentolu girişler vardır.

Zemin katlarda 100x200 cm. boyutlarında, bazen dikdörtgen, bazen de basık kemerli bir ya da iki pencere yer alır. Bunlar genellikle demir, çok az olarak da ahşap düz kepenklidir. Üst katlarda ise yapının büyüklüğüne, dolayısıyla oda sayısına bağlı olarak iki ya da üç pencere yer almaktadır. Bunların kepenkleri ahşaptır (Şekil 13,14,15).



Şekil 5. Diğer bir tipik Rum yapısı. Gerekle çok rastlanan ancak ilginç kapı detayı, gerekse kullanıcıların yaşantısının sokaka yansama biçimi izlenebilir.

Balkon oldukça seyrek olup, iki yanda oda, ortada demir parmaklıklı küçük bir sofanın yer aldığı plan tipinde görülmektedir.

Yapıların hemen tümünde zemin kat servis mekanı olup moloz taş örtülü yüksek duvarların çevrelediği, taş kaplı avluya açılmaktadır.

Ahşap merdivenle çıkılan üst katlarda iki ya da üç oda yer alır. İçleri çoğunlukla süslemesizdir. Ancak bir kaç evde süslemeli nişler (aynalık) ve dolaplar görülmüştür.

Kentin içindeki bu tipik yapılardan değişiklik gösteren kule tipi konutlar ise yerleşme dışında yapılan bağ evleridir. Çevreyi gözetlemek amacıyla yapılan iki veya üç katlı bu yüksek yapıların alt katı servis ve depolama mekanları olup yaşama birimleri üst katlardadır.³

Konutların üzerindeki kitabelerden bu yapıların 1880-1920 yılları arasında yapıldığı anlaşılmaktadır. Yapım tekniğinden ve detaylarından kitabesiz yapıların da tarihini yaklaşık olarak saptamak olasıdır.

Konutlar, gerçekte yörenin iklim koşulları göz önüne alınarak, yazın serin kışın sıcak olacak şekilde küçük pencereli kesme veya kaba yonu taştan yapılmıştır. Ayrıca yapım tekniğinde bölgenin deprem kuşağında olduğu da göz önüne alındığı görünüyor. Duvar kalınlıkları, pencere boyutlarının küçüklüğü ve konumları, hafifletme kemerlerinin kullanılışı bu kanıyı vermektedir.

3. Martin Weaver, A Tower House at Yeni Foça, İzmir, Balkan Studies, vol.12., n.1., 1971, ss.253-280.



Şekil 6. Bu sokak görünümü Yeni Foça'da oldukça küçük bir bölgede görülebilecek bir özelliktir. Türk mimarisinin Rum yapılarından farklılığı hem malzeme hem de mimari elemanlar (eli bögünde, geniş saçak, düz kapılar) yönünden belirgindir.

4. *Modern* sözcüğü çok katlı, geniş pencereci, fayans döşenmiş mutfağı ve banyosu olan konutları tanımlamak için halk tarafından kullanılmaktadır.

Ancak konutların çoğunda mutfak, banyo ve tuvaletin ya olmaması ya da bahçede yer alması bugünün yaşam koşullarına ters düştüğünden yakınılmaktadır. Ayrıca *modern* yapılara özlem ve özentisi de önemli bir etkidir. Kent dokusunun korunması konusunda halkın eğilimini belirlemek amacıyla yapılan bir ankette bu tür bir konut isteği oldukça düşündürücüdür (Bk: Konut-Aile ilişkileri Bölümü).

KONUTLARIN YAPISAL DURUMU

Ankete konu olan yapıların yapısal durumları şöyledir:

% 33.3'ü iyi durumdadır.

% 45.6'sı küçük onarım gerektirmektedir.

% 21.1'i büyük ölçekte onarım gerektirmektedir (Bk.Tablo 1).

Yapıların cephelerinin genelde çok sağlam görülmelerine karşın içlerinde sıva çatlak ve dökülmeleri bulunmakta, ahşap bölümlerin çürümüş olduğu gözlenmektedir. Dıştan bakımsız ve kötü durumda olan yapıların ise içleri tümüyle harapdır.

	n	%
iyi	22	33.3
orta	30	45.6
harap	14	21.1
toplam	66	100.0

Tablo 1. Konutların yapısal durumu



Şekil 7. Kentin doğusunda tipik bir sokak görünümü

YAPILARDA DEĞİŞİMLİK

Üzerinde araştırma yapılan eski konutlardan özgün durumunda kalanları ile çok az değişmiş olanlarının yüzdeleri birbirine çok yakındır (Bk.Tablo 2).

Konutlarda daha çok sıva, pencere ve kapı değişiklikleri görülmektedir. Bina yüzeyi ve pencere kenarlarının değişik renklerde boyanması, ahşap doğramaların demire çevrilmesi genel özelliklerdir. Ancak, genel olarak yapılarda çok köklü bir değişiklik görülmemektedir (Şekil 16).

	n	%
orijinal	31	46.7
az değişmiş	35	53.3
çok değişmiş	0	00.0
toplam	66	100.0

Tablo 2. Yapılarda değişmişlik

YAPILARIN KULLANIMI

Çalışma kapsamına giren 66 yapıdan yalnız biri konut-işyeri, geri kalan 65 yapı ise konut olarak kullanılmaktadır (Bk.Tablo 3).

	n	%
konut	65	98.2
konut+ işyeri	1	1.8
toplam	66	100.0

Tablo 3. Yapıların kullanımı



Şekil 8. Kentin batısında tipik bir sokak. Bu çevredeki evler eski malzeme kullanılarak yeniden yapılmışlardır.

KONFOR DURUMU

İncelenen 66 konuttan:

25 inde su ve elektrik vardır.

37 sinde yalnız elektrik vardır.

4 tanesinde ikisi de yoktur (Bk.Tablo 4).

Bu yapıların 21 tanesinde WC içeride, 42 tanesinde ise dışarıdadır.

3 evde ise hiç bulunmamaktadır.

	n	%
su+ elektrik var	25	37.8
elektrik var	37	56.1
hiçbiri yok	4	6.1
toplam	66	100.0

Tablo 4. Yapıların konfor durumu

Mutfak ve banyo için genellikle konutlarda özel yer ayrılmamıştır.

Anket yapılan evlerin

33 tanesinde banyo içeridedir.

11 tanesinde dışarıya eklenmiştir.

22 tanesinde bu işlev için ayrılmış yer yoktur.

55 konutta mutfak evin içindedir.

11 tanesinde ise dışarıda, genellikle girişlerde, örneğin merdiven altlarında yada bahçede yer almaktadır (Bk.Tablo

	içeride		dışarıda		yok	
	n	%	n	%	n	%
tuvalet	21	31.8	42	63.3	3	4.5
banyo	33	50.0	11	16.7	22	33.3
mutfak	55	83.3	11	16.7	-	-

Tablo 5. Yapılarda servis mekanlarının durumu

Halkın büyük bir bölümü konutların konfor durumlarını yeterli bulmamakta en önemli gereksinimlerinin karşılanmadığından yakınmaktadır (Bk.Tablo 6).

	n	%
evet	35	53.3
hayır	28	42.1
cevapsız	3	4.6
toplam	66	100.0

Tablo 6. Soru: Evin konfor koşulları sizce yeterli midir?

Konutların oda sayısında oldukça değişiktir. İnceleme sonucu yapıların genelde 1-4 odalı ve 5-8 odalı olmak üzere iki grupta toplandığı görülmektedir.

1-4 odalı konutlar 56,

5-8 odalı konutlar ise 10 adettir (Bk.Tablo 7).

konut başına 3.5 oda düşmektedir ki bu oda sayısına göre normal bir dağılım göstermektedir.

oda-say.	oda/kişi	ev say.
1	2	2
2	4.4	6
3	2.1	35
4	3.2	13
5	2.4	5
6	6	2
7	4	1
8	4	2

Tablo 7. Oda sayısı/kişi sayısı

Ancak ileride de belirtildiği gibi (Bk.tablo 18) kişiler evlerinin yeterli olmadığı kanısındadırlar. Kullanılan mekanların değerlendirilmesi konusundaki sorulardan anlaşıldığına göre ailelerin 49 u evlerindeki tüm mekanları kullanmakta, 17 si ise kullanamamaktadır.

Büyük konutlarda yalnızca 1-2 oda kullanılmakta, geri kalan mekanlar kiler yada depo olarak değerlendirilmektedir (Bk.Tablo 8). Kapasitesinin altında kullanılan evlerin 6 sında yalnız bir kişi yaşamaktadır. Bir kısım yapılar oldukça harap ve oturulamayacak durumda olduğundan tümü değerlendirilmemektedir.

	n	%
evet	49	76
hayır	17	24
toplam	66	100.0

Tablo 8. Soru: Evinizin tüm bölümlerini kullanabiliyor musunuz?

DEMOGRAFİK VERİLER

MÜLKİYET DURUMU

Araştırma kapsamına giren konutlarda yaşayan 66 aileden:
60 aile yapının sahibidir.

5 aile kiracıdır.

1 aile ise bedelsiz oturmaktadır.

Bu da göstermektedir ki Yeni Foça'da kiracılık çok yaygın değildir. Büyük çoğunluk kendi evinde oturmaktadır. Yeni yapılara da gereksinim vardır, çünkü Yeni Foça iç turizme açılmakta ve özellikle İzmirden gelen aileler tüm yaz boyunca oturmak üzere ev kiralamayı yeğlemektedirler. Bazı yeni Foçalılar yazın Bağarası'na gittikleri için yalnızca bu kişiler evlerini yazlık olarak kiraya vermektedirler.

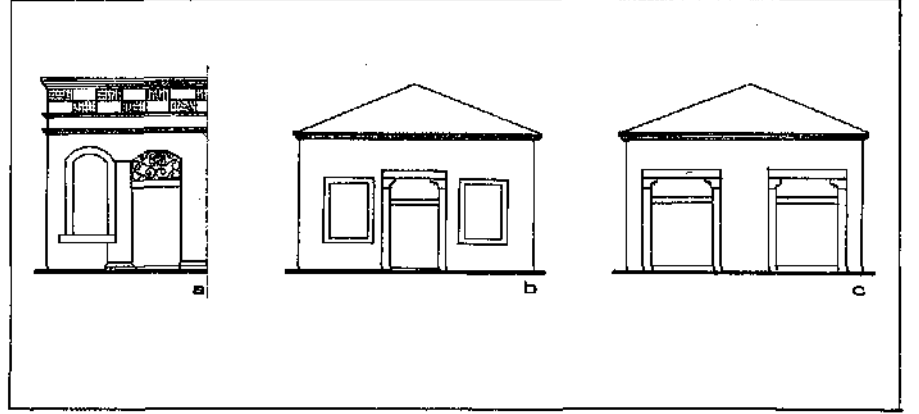


Şekil 9. Kentin bugün de en canlı yeri olan ticaret merkezindeki bu yapı, Rum kökenli olup alt katı ticaret, üst katı konut işlevini halen sürdürmektedir.



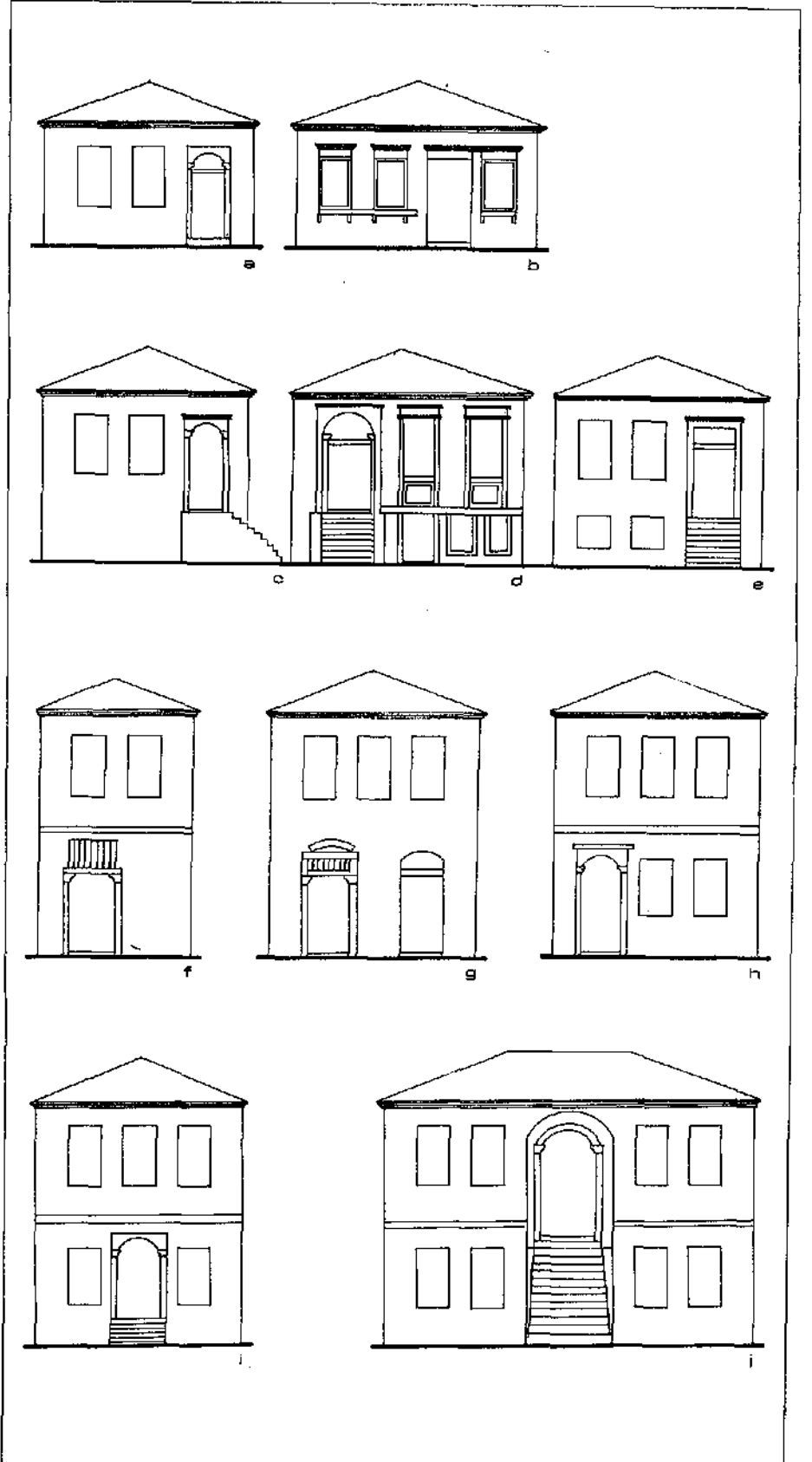
Şekil 10. Yine ticaret merkezinde yalnız bu işlev için yapılmış bir Rum yapısı.

Şekil 11. Ticaret işlevini yitklenen yapılardan 'a' ve 'b' tipleri özellikle ikinci, bugün de kullanılan merkezde; 'c' tipi ise eski merkezde yoğunlaşmaktadır.

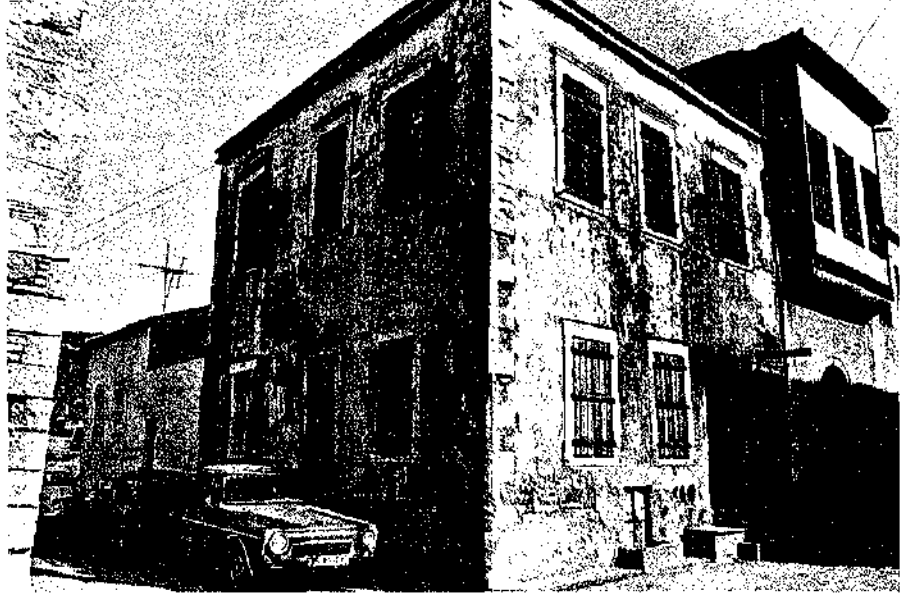


Şekil 12. Konut+Ticaret işlevlerinin birlikte olduğu yapılar. "a" tipi en yaygın örnektir. "b", "c" ve "d" tipleri de görülmektedir. "e" tipi ise ender kullanılan bir cephe düzenidir.





Şekil 13. Konutlarda cephe düzenleme tipleri. Tek katlı yapılar çok az sayıdadır ("a" ve "b" tipleri), "c", "d" ve "e" tiplerinde alt katlar servis mekanlarına ayrılmıştır. "f", "g", "h" ve "i" tipik cephe düzenleridir. "j" tipi ise "zengin evi" olarak nitelenebilecek yapılarda görülen cephe düzenidir.



Şekil 14. Tipik bir Rum yapısı ile üst katı Türkler tarafından eklennmiş Rum kökenli bir diğer yapı. Bu ikilem Yeni Foça'da çok yaygın bir görüntü değildir.

Kiralar devamlı oturanlar için fazla değişken değildir. Ortalama 400 TL. olarak belirlenebilir (Bk.Tablo 9).

Yazın gelenlere ise yapılar oldukça değişen fiyatlarla kiraya verilmektedir. Anket yapılan evlerde bu konu araştırılmadığından bu yazı içinde değerlendirilmesi yapılmamıştır.

	n	%
ev sahibi	60	90.6
kiracı	5	7.6
bedelsiz	1	1.8
toplam	66	100.0

Tablo 9. Mülkiyet durumu

BARINMA SÜRESİ

Aynı konutta oturma süreleri 1-4, 5-9, 10-14, 15-20 ve 20 den fazla yıl olmak üzere dört bölümde gruplandığında, 20 yıldan fazla aynı evde oturanların büyük bir bölümü oluşturduğu gözlenmektedir (%53). Geri kalan grupların %7 si 5-20 yıl arasında aynı evde oturmaktadır. Bunların 5 tanesi kiracıdır, bir aile ise bedelsiz barınmaktadır (Bk.Tablo 10).

yıl	n	%
1- 4	6	6.4
5- 9	2	2.5
10-14	1	1.8
15-20	4	5.4
20 +	53	83.3

Tablo 10. Evde oturma süresi

Anket yapılan ailelerden 35'i başından beri aynı evde oturmuşlardır. 20'si daha önce başka bir mahallede, 8'i aynı mahallede bir başka evde oturmuşlardır. 3 aile ise başka bir kentten Yeni Foça'ya gelmiştir. Bu sayılardan ailelerin büyük bir bölümünün uzun bir süredir aynı evde oturdukları sonucuna

varılabilir. Ancak bu anket sonuçlarını etkileyecek bir önemli gerçek şudur: Anket yapılan ailelerden 8'i aslında Yeni Foça'lı olmakla birlikte daha sonra başka bir kente -genellikle İzmir'e taşınmışlardır ve bu evleri yazlık -ikinci konut- olarak kullanmaktadırlar (Bk.Tablo 11).

	n	%
aynı evde	35	53.3
aynı mahallede, başka evde	8	12.1
başka mahallede	20	30.0
başka şehirde	3	4.6
toplam	66	100.0

Tablo 11. Soru: Daha önce nerede oturuyordunuz?

AİLELERİN KÖKENİ

Anket yapılan 66 ailenin 43'ü göçmendir ve bunlar 1923 yılında yapılan değişim sırasında Limni, Midilli, Selanik, Bosna ve Rumeli'den gelerek buraya yerleştirilmişlerdir. 20 aile Yeni Foça'nın yerlisidir. 3 aile çevre köylerden göç etmiştir (Bk.Tablo 12).

	n	%
göçmen	43	65.5
yerlisi	20	30.0
başka kent	3	4.2
toplam	66	100.0

Tablo 12. Soru: Yeni Foça'ya nereden geldiniz?

Kentin sosyal yapısını belirlemek için sorulan bu sorulardan başka, eski bir kentin, farklı bir kültürün mimari özelliklerine sahip evlerde yaşayan bu kişilere çevreye ilişkin sorular sorularak eğilimlerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Örneğin, ailelerin bugün oturdukları evleri seçme nedenleri sorulduğunda kesin, belirli bir seçim olmadığı, raslantıların daha önem kazandığı görülmektedir:

Göçmen olan 13 aileyi hükümet bu eve yerleştirmiştir. 9 aile evlerini sonradan satın almıştır -bilinçli bir seçim bu durumda bile ancak bir dereceye kadar söz konusu olabilir-. 8 aileye evleri, miras yoluyla kendi ailelerinden kalmıştır. 5 aile evlerinde kiracıdırlar -ki bunda da bir seçim söz konusu değildir, bulunabilen evler kiralanmaktadır-. 1 aileye evi bir arkadaşı bağışlamıştır (Bk.Tablo 13).

	n	%
hükümet yerleştirdi	43	65.3
satın alındı	9	13.3
kiracı	5	7.5
aileden kaldı	8	12.1
bedelsiz	1	1.8
toplam	66	100.0

Tablo 13. Soru: Bu evi neden tercih ettiniz?

SOSYAL VE EKONOMİK VERİLER

KONUT-AİLE İLİŞKİLERİ

Kişilere evlerinden hoşnut olup olmadıkları sorulduğunda 36'sının hoşnut, 30'unun böyle olmadığı görülmektedir. Hoşnut olduklarını belirten kişilerin çoğunun orta yaşın üstünde olduğu gözlenmektedir. Ayrıca bu kişiler uzun süredir yaşamlarını bu evlerde sürdürmektedir ki bu, hoşnut olmanın alışkanlıkla eş anlamlı kullanıldığı sonucuna götürmektedir (Bk.Tablo 14).

	n	%
evet	36	54.4
hayır	30	45.6
toplam	66	100.0

Tablo 14. Soru: Evinizden memnun musunuz?

Evlerinden hoşnut olmayan kişilere bunun nedeni sorulduğunda, 15 aile banyo ve mutfak olmadığından evlerinin rahat ve kullanışlı olmadığını belirtmiştir. 8 aile evlerinin harap ve oturulamayacak durumda olduğunu, 6 aile dar geldiğini, 1 aile ise "modern" olmadığını söylemiştir (Bk.Tablo 15).

"Memnun değilseniz, nasıl bir evde oturmak istersiniz?" sorusunu ise 21 aile "modern", 9'u ise yeni fakat geleneksel mimariye uygun -alıştıkları düzende- bir evde oturmak istedikleri şeklinde yanıtlamışlardır (Bk.Tablo 16).

	n	%
kullanışsız	15	50.0
harap	8	26.6
dar	6	20.1
modern değil	1	3.3
toplam	30	100.0

Tablo 15. Soru: Neden memnun değilsiniz?

	n	%
modern	21	70
geleneksel	9	30
toplam	30	100

Tablo 16. Soru: Memnun değilseniz nasıl bir evde oturmak istersiniz?

Bu yanıtlar daha önce belirtilen hoşnut olmama nedenleri ile çelişkiye düşmektedir. Ancak bir aile evini modern olmadığı için beğenmediğini söylerken, 21 aile modern bir yapıda oturma isteğini dile getirmektedir. O halde, anket yapılan ailelerin evlerinden hoşnut olmamalarının gerçek nedenin "eski yapıları bağenmeme, her türlü konforu elde edebileceklerini düşündükleri modern yapılarda oturma isteği" olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat

bu kişilerin onarım görmüş bir eski konutta da aradıkları konforu bulabileceklerini anlatacak tek bir örnek bile yoktur. Yapılacak bir iki örnek daha sonra tekrarlanacak bu tür bir ankette farklı yanıtlar alınmasına neden olabilecektir.

"Modern" yapılarda oturmak isteyenlerin genç aileler olduğu akla gelebilir. Bu nedenle yapılan araştırma düşünülen sonucu vermemiştir". "Modern" yapıda oturmak isteyenlerin yaş ortalaması 48, yöresel mimari özellikleri olan eski konutları yeğleyenlerin yaş ortalaması ise 59'dur. Ancak geleneksel türde bir yapıyı isteyenlerin bir bölümünün çok yaşlı olmaları, apartman tipi konutlarda yaşamayı red etmeleri bu grubun yaş ortalamasını oldukça arttırmaktadır.

Evinde hoşnut olsun olmasın tüm ailelere sorulan "Eviniz size yetiyor mu?" sorusuna ise 66 ailenin %84.5'u olumlu, %15.5'u ise olumsuz yanıtlamıştır (Bk.Tablo 17).

	n	%
evet	56	84.5
hayır	10	15.5
toplam	66	100.0

Tablo 17. Soru: Evinizin bütün bölümlerini kullanabiliyor musunuz?

Bundan da konutların genelde yeterli olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca Tablo 7'de açıkça görülebileceği gibi konutların %85'inde 1-4 oda olup konut başına 3.1 kişi düştüğüne göre, bu sonuçlar da kanımızı doğrular niteliktedir.

Evlerinden hoşnut olmadıklarını belirten kişilere bu konudaki geleceğe yönelik tasarıları sorulduğunda 13 ailenin harap durumdaki evini onarıp kullanmayı, 13 ailenin yıkıp modern bir ev yapmayı, 2 ailenin yetersizlik nedeniyle ek yapmayı, 1 ailenin satmayı, 1 ailenin ise kiralamayı yeğlediği öğrenilmiştir (Bk.Tablo 18).

	n	%
onarıp kullanmak	13	43.3
yıkıp yeniden yapmak	13	43.3
ilave yapmak	2	6.6
satmak	1	3.4
kiraya vermek	1	3.4
toplam	30	100.0

Tablo 18. Soru: Evinizden memnun değilseniz veya size yetmiyorsa ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Evlerini yıkmak isteyen aileler de, evlerinin bir kaç hisseli olmasından, kent in imar planının olmamasından ve yapı malzemesi ve işçi bulma güçlüğünden, bu işlemi ertelediklerini belirtmişlerdir.

Görülüyor ki yapıların yıkılması isteği çok fazla değildir. Bunun bir nedeni de turizmin henüz çok gelişmemiş olmasına bağlanabilir. Çünkü turizm girdisi Türkiye'nin hemen her yerinde tarihsel çevrenin yozlaşmasına neden olmakta, yıkım başlayarak çok katlı modern yapılar yükselmektedir. Yeni Foça'da bunun henüz başlamamış olması kentin korunabilmesi olanağını arttırmaktadır.

HALKIN EKONOMİK GÜCÜ

Yapıların strüktürel durumları incelendiğinde (Bk.tablo 1) 22'sinin iyi, 30'unun orta, 14'ünün ise oldukça harap olduğu görülmektedir. Bu evlerde oturan ailelerin onarım yapabilecek ekonomik güçleri araştırıldığında ancak 17 ailenin bu güce sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. 28 ailenin onarım yapacak ekonomik gücü yoktur (Bk.Tablo 19).⁵

5. Bazı iyi durumda olan yapılarda da küçük ölçekte onarım gerekli görüldüğünden, bunlar anket sırasında değerlendirilmemişlerdir.

	n	%
evet	17	37.7
hayır	28	62.3
toplam	45	100.0

Tablo 19. Soru: Evinizin bakım ve onarımını sağlayacak gücünüz var mı?

"Evinizi onarmak için Devlet ya da Belediye size faizsiz ve uzun sürede ödenmek üzere kredi verirse onarıp aynı evde oturmak ister misiniz?" sorumuz ise ciddiye alınmadı ve büyük bir çoğunluk tarafından yanıtsız bırakıldı. Böyle bir olanağa kimse inanmamakta, tarım için dahi kredi verilmeyen bir ülkede, konut onarımı için kredi verilmesinin gerçek olamayacağı belirtilmektedir (Bk.Tablo 20).

	n	%
evet	19	28.2
hayır	1	1.8
bilmiyor	1	1.8
cevapsız	45	68.2
toplam	66	100.0

Tablo 20. Soru: Evinizi onarmak için devlet ya da belediye size faizsiz ve uzun sürede ödenmek üzere kredi verirse tamir edip aynı evde oturmak ister misiniz?

Yeni ev yapmak için yeterli ekonomik güçleri olup olmadığı sorulan 66 aileden 14'ünün bu gücü vardır, 41 aile ise bu güce sahip değildir. Ayrıca 11 aile yeni bir ev istemediğini belirtmiştir (Bk.Tablo 21).

	n	%
var	14	21.1
yok	38	57.8
gereksinim yok	14	21.1
toplam	66	100.0

Tablo 21. Soru: Yeni bir ev yapacak ekonomik gücünüz var mı?

KORUMA BİLİNCİ

Halkın gerek içinde oturduğu konutlar, gerek çevrelerindeki yapılar konusunda düşüncelerini öğrenmek amacıyla bazı sorular da sorulmuştur.

Kişilerin kendi konutları hakkındaki düşünceleri sorulduğunda araştırma kapsamına giren 66 aileden 42'si evini bugünkü hali ile korumak istediğini, 22'si evini korumaya değer bulmadığını, 2'si ise bu konuda bir fikri olmadığını belirtmiştir (Bk.Tablo 22).

	n	%
evet	42	64.0
hayır	22	33.0
bilmiyor	2	3.0
toplam	66	100.0

Tablo 22. Soru: Evinizi korumaya değer buluyor musunuz?

Ancak bu koruma isteğinin eski eserin bilinçli bir şekilde korunması olduğu söylenemez. Daha önce de belirtildiği gibi bir alışkanlık, yada aile yadigarına bağlılık, bir anı olmaktan öte bir özellik taşımamaktadır. Bu düşünce yada bir ölçüde his, yıkımı ve tarihsel çevrenin bozulmasını, kaybolmasını önlemekte, en azından geciktirmektedir.

"Yakın çevrede korunmasını gerekli gördüğünüz yapı var mı?" sorusuna 29 aile olumlu, 12 aile olumsuz yanıt verdi. 25 aile ise bu konuda hiç bir şey bilmediğini belirtti (Bk.Tablo 23).

	n	%
var	29	42.6
yok	12	18.1
bilmiyor	25	39.3
toplam	66	100.0

Tablo 23. Soru: Yakın çevrenizde korunmasını gerekli gördüğünüz ev varmı?



Şekil 15. Üst gelir grubundan Rumların kullandığı tür konutlardan bir ayrıntı. Yarım dairesel tonozlu girişin perspektif vurgulama için kısıya doğru daraldığı görülmektedir. Pencere boyutları ise üst ve alt katlarda farklılık göstermektedir.

Şekil 16. Kentin iki motelinden biri. Eski Yapının onarılarak kullanıldığı izlenmekte, onarımda kullanılan renk ve malzeme ise baltık onarım anlayışını örnekleemektedir.



Şekil 17. Halkın korunmasını en çok istediği Eski Okul yapısı. Ancak bu istek daha çok anılara bağlılık ve kentin bir düğün salonuna gereksiniminden kaynaklanmaktadır.



"Bilmiyorum" yanıtının bu kadar çok oluşu sorumuzun anlaşılamadığını ya da yanlış değerlendirildiğini göstermektedir. Olumlu yanıt verenler ise eski okul yapısını korumaya değer bulmaktadırlar. Bunun onarılıp yeni bir işlev verilmesini -düğün salonu ya da otel- istemektedirler. Bu da bir ölçüde yaşlıların söz konusu yapıda okumalarından gelen anılara bağlılık ya da kentin önemli bir gereksiniminin bilincinde olmak şeklinde yorumlanabilir (Şekil 17).

Birçok kişi de 1955 yılında yıkılan Kilise'den söz ederek "yıkmasaydık bugün Yeni Foça'ya çok sayıda yabancı turist gelirdi" demektedirler.

Aynı soruya verilen ilginç yanıtlardan biri de kıyının ve denizin korunmaya değer bulunduğudır. Halkın denize girme alışkanlığı yok denecek kadar az olmakla birlikte turizme katkısı bakımından burası değerli görülmektedir (Bk.Tablo 24).

Tablo 24. Soru: Foça'nın en güzel yerleri hangileridir?

	n	%
sahil şeridi	43	65.2
her yer	10	15.1
oturduğu yer	3	4.6
cevapsız	10	15.1
toplam	66	100.0

Kentin "modernleşmesi" konusundaki düşüncelerini anlamak için "Kasabada yeni, modern ve çok katlı yapılar yapılırsa" soruna 37 aile "iyi olur", 25 aile "bugünkü rahatlık ve güzelliğini kaybeder", 4 aile ise "beni ilgilendirmez" yanıtını vermiştir (Bk.Tablo 25). Görülüyor ki anketi yanıtlıyanların yarısından biraz fazlası kentin değişmesini istemektedir. Kentin bu halini yeğleyenler ise daha yaşlı kişilerdir ve tablo 14'de izlenen sonuçlar bununla aynı paraleldedir.

Tablo 25. Kasabada bir çok modern ve çok katlı yapı yapılırsa

	n	%
daha iyi olur	37	54.6
bugünkü güzelliğini kaybeder	25	39.3
beni ilgilendirmiyor	4	6.1
toplam	66	100.0

Halkın konutlar, eski eserler ve çevre ile ilgili görüş ve önerilerini şöyle sıralayabiliriz:

- . "Eski eser diye bir şey yok, bu evlerin tuvaleti banyosu bile yok, böyle şey olmaz. Saçma bunlar."
- . "Sahil kapansın istemiyoruz."
- . "Kredi vermiyorlar, ev yapamıyoruz."
- . "Rum evlerinin işçiliği güzel."
- . "Gavur binası, ne tuvaleti ne de banyosu var. Yalnızca dışarıdan güzel."
- . "Evler çok bakımsız ve geri."
- . "Eski eser diye tesbit edip yıktırmayacaksınız, neresi eski eser bunun?"
- . "Fatih camii, Yeni Foça'nın tek tarihi eseridir."
- . "Yeni Foça geri kalmış bir yerdir. Eski Foça kadar güzel olsun."
- . "Şehirleşirse Yeni Foça turistleri çekmez."

SONUÇ

Görülüyor ki, Yeni Foça'da, halkın koruma olgusuna ilgisi oldukça kısıtlıdır. Anketin 'Koruma Bilinci' bölümünde yer alan soruların yanıtları da bunu kanıtlayıcı niteliktedir.

Ancak, bu çalışmalar yapıldığı sırada Devletin parasal yardımına ilişkin sorular ciddiye dahi alınmıyordu. Bugün ise, 1710 sayılı Eski Eserler Yasasında da belirtilen 'Özel ve Tüzel

Kişi Mülkiyetinde Bulunan Taşınmaz Eski Eserlerin Onarımı İçin Yapılacak Ayni, Parasal ve Teknik Yardım Yönetmeliği' hazırlanmış ve 30.3.1979 gün ve 16594 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Aynı anket çalışması Yönetmeliğin gerçekleşmesinden sonra yinelenirse büyük bir olasılıkla farklı sonuçlar alınacaktır. Daha Yönetmelik çalışmaları yapılırken Kültür Bakanlığı'na kredi istemleri için başvuruların yapılması buna bir gösterge olabilir.

Ayrıca, Türkiye'deki tüm koruma planlaması yapılan yerlerde ortaya çıkan genel bir sorun da bir örnekleme eksikliğidir. Halk, yaşadığı çevrede bir onarım örneği görerek yeni/eski, onarılmış yapı karşılaştırması yapma olanağından yoksundur. Bugün Yeni Foça'da da aynı sorun vardır. Yalnız bu konuda olumlu bir gelişme olmuş, anket çalışmasından sonra Yeni Foça Belediyesi Eski Okul yapısını otel olarak kullanıma açmak üzere Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na restorasyon projesi hazırlatmış, bu atılım geçtiğimiz günlerde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nca da olumlu bulunmuştur ki bu da yeni bir anket uygulamasında farklı sonuç alınması olasılığını arttırmaktadır.

Sonuç olarak, koruma olgusu, bu anketlemenin getirdiği sayısal dökümlerin ilk bakışta gösterdiği kadar olumsuz yönde ilerlememektedir. Ancak olayın ters çalışmaya başlayarak beklenen katkı yerine tepkilerin başlamasının önlenmesi için özellikle kamu kesiminin uygulama çalışmalarına başlamaları ve/veya hız vermeleri gereklidir.

THE OUTCOME OF A QUESTIONAIRE WORK AT YENİ FOÇA ABSTRACT

The paper relates some of the outcomes of a questionnaire work carried out at Yeni Foça, İzmir. The interviews' aim to supply data on the historic part of the town to be employed in the master plan studies made by İller Bankası. In the paper particular emphasis is laid upon the outcomes as they relate to the people's attitude towards the historic value of the environment.

It is found out that the people in this developing town have no motivation for the preservation of the environment and the restoration of their historic houses. A probable reason for this can be seen in the fact that a major part of the residents are immigrants from Balkans who are settled in Greek houses. Though they admit the superior quality (architecturally and structurally) of the Greek houses, they still display a contempt for them.

Still another outcome is the people's distrust in the realizability of restoration -credit to be given by the government. They believe that in a country where even agricultural credits are hard to obtain, such long-range low interest credits for the restoration of their houses can hardly be realized.

Thus, the preserved historic character of the town comes not from the people's attitude but from the facts that tourism is a new process, master plan is not completed yet, and construction materials/workers are hard to find.